

Kommittédirektiv

Tilläggsdirektiv till utredningen om riktade insatser mot kriminella organisationer – en särlagstiftning för gängkriminella

Beslut vid regeringssammanträde den 20 augusti 2026

Utvidgning och förlängd tid för uppdraget

Regeringen beslutade den 2 juli 2026 kommittédirektiven Riktade insatser mot kriminella organisationer – En särlagstiftning för gängkriminella (dir. 2026:67).

Utredaren får nu, utöver vad som framgår av de ursprungliga direktiven, i uppdrag att

- utreda om det bör införas en särskild reglering för att hindra ekonomisk vinning från hänsynslösa och integritetskränkande skildringar av egen grov brottslighet,
- föreslå en ändring som innebär att en aktieägare eller en verklig huvudman för ett aktiebolag eller en annan associationsform ska kunna åläggas ett personligt betalningsansvar enligt företagsbotsregleringen,
- lämna förslag som innebär att företagsbotens sanktionsvärde i vissa fall ska kunna höjas till det dubbla,
- utreda om maximistrafpen för de grova svårhetsgraderna av förmögenhetsbrotten i 8–12 kap. brottsbalken och andra närliggande brott bör höjas, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Utredningstiden förlängs. Enligt de ursprungliga direktiven skulle uppdraget redovisas senast den 7 september 2027. Uppdraget ska i stället redovisas senast den 7 mars 2028.

Uppdraget att utreda möjligheten att begränsa ekonomisk vinning från självbiografisk skildring av grov brottslighet

Det har på senare år uppmärksammats att det förekommer att personer använder sin kriminella bakgrund som grund för karriär och stora inkomster. Inom såväl musikbranschen som i exempelvis spelfilmer, tv-serier, intervjuer, böcker och andra uttrycksformer förekommer det ett självbiografiskt berättande där personer som har dömts för brott skildrar sin roll i händelser som har orsakat andra människor stort lidande. En skildring av det slaget kan många gånger uppfattas som en förlängd eller förnyad kränkning av brottsoffret. En sådan situation kan alltså innebära att brottsoffret utsätts för ytterligare en kränkning som inte är en direkt följd av, men som ändå hänger samman med, den brottsliga gärningen. I de fall där skildringen av den egna brottsligheten görs i syfte att få ekonomisk vinst kan situationen inte beskrivas på annat sätt än som stötande.

Det finns i svensk rätt inga juridiska möjligheter att förhindra denna typ av otillbörlig vinning. Det är möjligt att förverka pengar som härrör från brottslig verksamhet, men inte att ingripa mot intäkter från material som har skapats efter att en gärning begåtts – även om det bygger på och exploaterar just den gärningen. Att personer som har dömts för mord, våldtäkt eller annan grov brottslighet kan tjäna på att sälja uppgifter om det egna brottet möjliggör exploatering av brottsoffrens utsatthet. Det ger också gärningspersoner incitament att återigen kränka sina brottsoffer eller deras anhöriga. Utgångspunkten är att brottslighet inte ska löna sig. Detta gäller inte minst när den som begått brottet i efterhand gör en vinst på brottsoffrets bekostnad.

Det finns därför skäl att utreda om det bör införas en ordning där gärningspersoner inte har möjlighet att tjäna pengar på sin tidigare brottslighet genom att i kommersiella sammanhang skildra gärningen på ett hänsynslöst sätt. Alla former av skildringar bör dock inte omfattas av en sådan reglering, utan det avgörande bör vara att det handlar om grov brottslighet av en viss karaktär som gärningspersonen exploaterar för egen vinning på ett sätt som framstår som hänsynslöst och integritetskränkande. Om en sådan ordning föreslås bör den inte utformas som en förverkandereglering. I sammanhanget bör det också övervägas om, och i så fall hur, eventuella vinster från sådana skildringar i stället kan komma brottsoffer till del.

Det är viktigt att framhålla att ett system där en tidigare dömd gärningsperson förhindras från att tjäna pengar på att berätta om sin egen brottslighet inte får utformas på ett sådant sätt att det innebär att man ingriper mot de yttranden som ligger till grund för denna vinning, utan endast bör ta sikte på den ekonomiska vinsten i sig. En sådan ordning får alltså inte utformas så att den kan användas för att stoppa opinionsbildning, journalistik eller konstnärliga uttryck. Det måste också finnas ett tydligt krav på att uppgifterna som lämnas om en tidigare brottslighet ger ekonomisk fördel för den person som har begått det brott som skildras.

Utredaren ska genomgående göra noggranna överväganden i förhållande till grundläggande fri- och rättigheter. Den fria åsiktsbildningen utgör en av det svenska statsskickets grundvalar. Yttrandefriheten är central i vår demokrati och har ett starkt skydd i den svenska rättsordningen. Skyddet för yttrandefriheten regleras i grundlag, dels i 2 kap. regeringsformen, dels i tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen. I tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagens inledande paragrafer anges att var och en gentemot det allmänna är tillförsäkrad en rätt att, i de medier som skyddas av grundlagarna, uttrycka tankar, åsikter och känslor och i övrigt lämna uppgifter i vilket ämne som helst. Där anges också att inga andra begränsningar av tryck- och yttrandefriheten får göras än de som följer av grundlagarna. Dessa grundlagar vilar på vissa grundprinciper, däribland förbudet mot censur och andra hindrande åtgärder, etableringsfrihet, meddelarskydd och ensamansvar. Meddelarskyddet omfattar meddelar- och anskaffarfrihet, rätt till anonymitet, efterforskningsförbud och repressalieförbud. Av särskild betydelse är den s.k. exklusivitetsprincipen som slår fast grundlagarnas ställning som exklusiva straff- och processlagar vid missbruk av tryck- och yttrandefriheten. Yttrandefriheten skyddas också enligt Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen) och Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna. Europadomstolen har framhållit att yttrandefriheten inte bara skyddar yttranden som mottas positivt eller betraktas som oförargliga, utan också sådana som förolämpar, chockerar eller stör. En reglering av det aktuella slaget aktualiserar också frågor i förhållande till exempelvis egendomsskyddet, som även omfattar immateriella rättigheter så som upphovsrätten, enligt regeringsformen och Europakonventionen. Det måste därför säkerställas att de överväganden som görs och de förslag som lämnas är förenliga med grundlagarna, Europakonventionen, EU-rätten och Sveriges andra internationella åtaganden.

Utredaren ska därför

- analysera och ta ställning till om det bör införas en särskild reglering för att hindra ekonomisk vinning från hänsynslösa och integritetskränkande skildringar av egen grov brottslighet,
- ta ställning till vilken roll, om någon, som brottsoffret eller brottsofferkollektivet bör ha i en sådan reglering,
- ta ställning till om en myndighet, och i så fall vilken, ska ansvara för en sådan hantering, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

De förslag som lämnas ska vara förenliga med grundläggande fri- och rättigheter. Det ingår inte i uppdraget att föreslå ändringar i grundlag.

Uppdraget att föreslå särskilda straffrättsliga sanktioner mot den som använder företag som brottsverktyg

Under senare år har det uppmärksammats att företag allt oftare används för brottsliga ändamål. Företag utnyttjas systematiskt inom den organiserade brottsligheten och företag skapas ibland enbart i syfte att användas som ett verktyg för att begå brott. Olaglig verksamhet kamoufleras ofta genom en legitim fasad och genom brottsupplägg med målvakter, bulvaner eller falska identiteter samt genom att legal och illegal verksamhet blandas i samma företag. Företag används ofta av aktörer inom organiserad brottslighet för att tvätta pengar från annan brottslighet, som narkotikaförsäljning eller stölder, eller för att på olika sätt göra ekonomiska vinster med olagliga metoder.

Brottsligheten som sker i företag är skadlig för samhället på flera sätt. Samhället går miste om betydande skatteintäkter och drabbas också av stora ekonomiska förluster. Vidare riskerar vanliga näringsidkare att slås ut eftersom de tvingas att konkurrera mot aktörer som inte följer reglerna. Förtroendet för företag och tilliten till samhällssystemet riskerar också att försvagas. De ekonomiska vinster som genereras med företag som brottsverktyg finansierar också annan grov brottslighet. Den grova ekonomiska brottslighet som begås genom företag är systemhotande.

Om det kan bevisas att en företrädare eller en anställd för ett företag har begått ett brott i företagets verksamhet, aktualiseras frågan om företagets ansvar för det som inträffat. När ett brott begås i verksamheten kan nämligen företaget åläggas företagsbot enligt bestämmelser i 36 kap. brotts-

balken. Straffrättsliga sanktioner mot företag är ett viktigt verktyg för att motverka brottslighet. Företagen får tydliga incitament att organisera sig på ett sådant sätt att risken för brott i verksamheten minskas. Det är också viktigt att företag som sköter sig inte får någon konkurrensmässig nackdel i förhållande till dem som är mindre nogräknade eller till och med brottsliga.

Även om företagsbotssystemet ger företag tydliga incitament att organisera verksamheten på ett sådant sätt att risken för brott minskar förekommer det att företag används som ett rent brottsverktyg. Det kan handla om situationer där verksamheten till sin helhet är otillbörlig, t.ex. att företaget inte förses med mer kapital än vad som är absolut nödvändigt i syfte att undvika företagsbot eller att bolaget försätts i konkurs och ersätts med ett annat när brottsbekämpande myndigheter är den brottsliga verksamheten på spåren. Likaså kan det förekomma att bolagets faktiske ägare är någon annan än den som enligt aktieboken eller register är angiven som ägare. Utmärkande för dessa situationer är att bolaget endast utgör ett medel för att begå brott, med begränsade ekonomiska risker för ägaren eller den verkliga huvudmannen. I sådana fall riskerar sanktionsshotet att bli utan verkan.

Företagsbot kan åläggas företag som inte har gjort vad som skäligen kunnat krävas för att förebygga ett brott eller om brottet har begåtts av en person med ledande ställning i företaget eller en person som annars haft ett särskilt ansvar för tillsyn eller kontroll i verksamheten.

En grundläggande princip för aktiebolaget som bolagsform är att aktieägarna inte har något personligt betalningsansvar för bolagets förpliktelser (1 kap. 3 § första stycket aktiebolagslagen [2005:551]). I ekonomiska föreningar gäller på motsvarande sätt att endast föreningens tillgångar får tas i anspråk för föreningens förpliktelser (1 kap. 9 § lagen [2018:672] om ekonomiska föreningar). I handelsbolag gäller dock att bolagsmännen svarar solidariskt för bolagets förpliktelser (2 kap. 20 § lagen [1980:1102] om handelsbolag och enkla bolag).

Aktieägarnas frihet från personligt betalningsansvar är dock inte utan undantag. Utöver vissa lagreglerade undantag finns det i praxis exempel på att aktieägaren i ett bolag är generellt ansvarig för bolagets samtliga förpliktelser (se bl.a. NJA 1947 s. 647 och NJA 2014 s. 877).

Mot denna bakgrund anser regeringen att det finns anledning att överväga om företagsbotsregleringen bör kompletteras med en möjlighet att kunna

ålägga en ägare eller den verkliga huvudmannen för ett aktiebolag eller en annan associationsform ett personligt betalningsansvar för en företagsbot.

Företagsboten ska bestämmas i enlighet med ett sanktionsvärde. Sanktionsvärdet ska i sin tur bestämmas med utgångspunkt i straffvärdet för den samlade brottsligheten. Särskild hänsyn ska tas till den skada eller fara som brottsligheten har inneburit samt till brottslighetens förhållande till näringsverksamheten. Skälig hänsyn ska också tas till om näringsidkaren tidigare har ålagts att betala företagsbot. För större företag kan s.k. förhöjd företagsbot komma i fråga för allvarlig brottslighet. I sådana fall ska företagsboten fastställas till ett belopp som är befogat med hänsyn till företagets finansiella ställning. Om företaget har använts som brottsverktyg, och således helt eller till övervägande delen har haft till funktion att genomföra brott, har bolaget sällan försetts med mer kapital än vad som är absolut nödvändigt. I dessa fall är bolaget typiskt sett inte så stort att en förhöjd företagsbot aktualiseras. För att säkerställa att sanktionsshotet – i de fall en ägare eller den verkliga huvudmannen för ett aktiebolag eller en annan associationsform åläggs ett personligt betalningsansvar för en företagsbot – ska ges en effektiv verkan finns det därför anledning att överväga om företagsbotens sanktionsvärde i dessa fall bör kunna höjas.

Utredaren ska därför

- lämna förslag till författningsändringar som innebär att en aktieägare eller en verklig huvudman för ett aktiebolag eller en annan associationsform ska kunna åläggas ett personligt betalningsansvar enligt företagsbotsregleringen,
- lämna förslag som innebär att företagsbotens sanktionsvärde i vissa fall ska kunna höjas till det dubbla, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Uppdraget att utreda höjda maximistraff för ekonomisk brottslighet

Förmögenhetsbrotten – som bland annat innefattar stöld, bedrägeri, förskingring och bokföringsbrott – regleras i 8–12 kap. brottsbalken. Brotten är i huvudsak indelade i två eller tre svårhetsgrader; ringa brott, brott av normalgraden och grovt brott. Straffskalorna för flera förmögenhetsbrott av den grova svårhetsgraden är – sedan den 1 augusti 2026 – fängelse i lägst ett och högst sex år, till exempel grov stöld och grovt bedrägeri (8 kap. 4 § och 9 kap. 3 § brottsbalken). Gradinledningen och straffskalorna avseende

närliggande ekonomiska brott i specialstraffrätten är konstruerade på ett likartat sätt. Det gäller till exempel skattebrott enligt 2 och 4 §§ skattebrottslagen (1971:69) och skatteförseelse enligt 3 § samma lag.

Den ekonomiska brottsligheten har under senare år förändrats och blivit alltmer komplex, mer omfattande och genererar allt större brottsvinster (Ekobrottsmyndighetens lägesbild 2025). Brottsuppläggen kan vara systemhotande och generera enorma brottsvinster. Inte sällan går brottsvinsterna till den organiserade brottsligheten, och bidrar därmed till att bygga upp de kriminella miljöernas kapacitet och maktmedel (se regeringens skrivelse 2025/26:274, Uppföljning av den nationella strategin mot organiserad brottslighet, s. 20). Brottsligheten innebär en omfattande omfördelning av medel från skattebetalare och brottsutsatta personer och företag till kriminella individer och nätverk (se Svarta siffror – en ESO-rapport om den kriminella ekonomins omfattning, Rapport till Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi, 2026:1). Enligt ett pressmeddelande som publicerades den 25 juni 2024 på Ekobrottsmyndighetens hemsida har myndigheten med hänsyn till utvecklingen anfört att det finns ett behov av att utreda om det bör införas en ny svårhetsgrad för vissa ekonomiska brott, synnerligen grovt brott, till exempel synnerligen grovt skattebrott respektive synnerligen grovt bokföringsbrott.

Samhällsutvecklingen har inneburit att möjligheterna att begå ekonomisk brottslighet ökat väsentligt. Genom digitaliseringen kan brottsligheten riktas mot fler offer och röra större belopp jämfört med vad som tidigare varit möjligt. När brottsligheten förändras och utvecklas måste även samhällets motåtgärder och reaktioner på brott utvecklas.

Regeringen har redan utrustat brottsbekämpningen med effektivare verktyg som har efterfrågats av bland andra Ekobrottsmyndigheten. Exempelvis genom att möjliggöra att vissa hemliga och preventiva tvångsmedel kan användas mot ekonomisk brottslighet som begås i kriminella nätverk och genom att införa en kraftfull förverkandelagstiftning som ger helt nya möjligheter att ta de kriminellas tillgångar direkt och utan lagföring (se propositionen Hemliga tvångsmedel – effektiva verktyg för att förhindra och utreda allvarliga brott, prop. 2022/23:126, propositionen Preventiva tvångsmedel för att förebygga och förhindra allvarliga brott, prop. 2023/24:117, och propositionen En ny förverkandelagstiftning, prop. 2023/2024:144). Regeringen har även höjt minimistraffen för ett stort antal

grova ekonomiska brott från sex månader till ett år, höjt den gemensamma straffskalan för flerfaldig grov ekonomisk brottslighet från åtta till tolv år och infört en ny straffskärpningsbestämmelse som tar sikte på alla brott, inklusive ekonomiska brott, som har ett visst samband med kriminella nätverk. När straffskärpningsbestämmelsen är tillämplig ska straffvärdet som utgångspunkt bedömas som dubbelt så högt som det annars hade varit. Lagändringarna trädde i kraft den 1 augusti 2026. (Se propositionen Dubbla straff för brott i kriminella nätverk och skärpta straffskalor, prop. 2025/26:218.)

Det finns enligt regeringen utöver detta anledning att ytterligare se över straffskalorna för vissa ekonomiska brott för att säkerställa att dessa även i de allvarligaste fallen är utformade på ett sätt som innebär att straffen som kan dömas ut motsvarar brottens allvar. Högre straff för de allvarligaste fallen skulle kunna åstadkommas antingen genom att höja maximistraffet för den grova svårhetsgraden av brotten eller genom att införa en ny svårhetsgrad, synnerligen grovt brott, med högre straffskala.

Utredaren ska därför

- analysera och ta ställning till om maximistraffen för de grova svårhetsgraderna av förmögenhetsbrotten i 8–12 kap. brottsbalken och andra närliggande brott bör höjas,
- analysera och ta ställning till om det bör införas en ny brottsbeteckning – synnerligen grovt brott – avseende vissa av dessa brott, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Genomförande och redovisning av uppdraget

Utredaren ska, i den utsträckning som det bedöms lämpligt, undersöka och beskriva hur frågor som omfattas av uppdraget att utreda möjligheten att begränsa ekonomisk vinning från självbiografisk skildring av grov brottslighet regleras i några andra länder som är jämförbara med Sverige.

Vid genomförandet av deluppdraget om att föreslå särskilda straffrättsliga sanktioner mot den som använder företag som brottsverktyg ska utredaren inhämta synpunkter från Brottsförebyggande rådet.

Utredningstiden förlängs. Enligt de ursprungliga direktiven skulle uppdraget redovisas senast den 7 september 2027. Uppdraget ska i stället redovisas senast den 7 mars 2028.

Utredaren har även fortsättningsvis möjlighet att ta upp andra frågor som har samband med de frågeställningar som ska utredas inom ramen för utredningen under förutsättning att uppdraget ändå kan redovisas i tid.

(Justitiedepartementet)